

אחד מחבריו לעבודה: "הוא עבד טוב מאד. אולי טוב מדי. כל פעם היו מטילים עליו עבודות אירגון, שבהן נדרש ליצור יש מאין, וכשהיה גומר להעמיד את העניין על הרגלים — היו מעביימים אותו למקום אחר, כדי להתחיל שם את הכל מחדש. במקומו היו מביאים קצין אחר, שהיה עולה בדרגה, מסכן, פשוט לא היו לו ידידים במקומות הנכונים. לא היה לו זמן לספק ידידיות כאלה."

פעם אחר פעם ביקש העלאת בדרגה, או לכל הפחות את הרשות להמשיך ולהתקדם במקום עבודה קבוע. תחת זאת הועבר מחיפה לעכו, ומשם שוב לחיפה. אך חזר לחיפה, תפס את מקומו בעכו קצין חדש, שמיד הועלה בדרגה. היה זה הקש ששבר את גב השוטר הסובלני. הוא ביקש את חופשתו השנתית של תודש ימים וחוספת של חודשיים חופש ללא תשלום, נסע לקרוביו באמריקה. כעבור זמן קצר הצטרפו אליו גם אשתו ושני ילדיו. תמו שלושת חודשי החופשה, ושטייגר לא התייצב במטה משטרת חיפה. במקומו הגיעה לשם חיילה ארוזה היטב. בזהירות התפרטו המפקדים את חותמות השעוה, גילו בחבילה את מזונו של שטייגר, בלחית מכתב התפרטות והודעה כי הוא לא ישוב עוד לישראל.

למרת בשר בנמל

כמו שני הקצינים הקודמים, דחף היאוש את מפקח ראשון הורסט זקס (46), ממשטרת ישראל, לאמריקה. הוא עלה מגרמניה לפני 25 שנה, בהיותו כבר בוגר בית-ספר תיכון. הוא התגייס למשטרה ב-1936, היה אחד הבלשים המוצלחים בחיפה, שם עלה לדרגת סמל. לפני תום המנדט הועלה לדרגת קצין — ולא זו מדרגתו במשך כל תקופת שרותו במשטרת ישראל.

זקס התמחה במרוצת השנים בחקירות כלכליות, שירת כראש האגף הכלכלי במשטרת גמל חיפה. בתפקיד זה הוטלה עליו אחת השליחויות הסנסציוניות ביותר בתולדות העסקים המפוקפקים בישראל. היתה זו שליחות אשר נועדה לתפוס מקום חשוב במשפט עמוס בן-גוריון. השליחות: חקירת הברחות-המטבע של חברת אירט"ו. בה היו שותפים חבריו לכוסית של עמוס בן-גוריון, המיליונר שלום ליגום ואישה-העסקים ישעיהו ("שייקה") ורקוני.

זקס הצליח לגלות חלק ניכר מן העיסקה הבלתי-כשרה, חזר ארצה מרוצה מהישגו הבלשי. כי למרות החתק הרב שהיה לו בענייני פשעים, עוד היה תמים. פרטי פרשת אירט"ו הגיעו לידי שורת המתנדבים והעיתונות, ומפקדיו של זקס במטה הארצי חשדו בו כי הוא אשר הוליק את הידיעות. הוחלט לחסלו.

לפי הוראת המטה עקבו בלשים מיוחדים אחרי מעשיו של זקס במשך חודש שלם, אך לא נתגלה דבר נגדו. עד אשר נעצר יום אחד במשרדו, שעה שהכניס לתיקו חצי קילוגרם בשר. היתה זה בשר שנקנה מאגנית שהם, כפי שהיה נהוג מזה שנים, כאשר היו אניות חוזרות מהפלגות ארוכות. חכמה היתה מוכרת בהנחה את הכשר שנשאר במחסנים לשוטרים ולקצינים שעבדו בנמל, ואיש לא אמר דבר נגד נהוג זה.

עתה הואשם זקס בסיון להברחת בשר. הוא הוכיח כי שילם עבור הבשר וכי גם סגן מפקד הגנה ומפקד הגנה עצמו עשו כמותו. לשוא. הוא הועמד לדין, ועל פי הוראות יחזקאל סהר הורד לדרגת שוטר פשוט. זקס הגיש מיד את התפטרותו. במכתב ארוך שהשתרע על שני דפים כתובים במכונת-כתיבה, שפך הקצין המודח את מרי ליבו, הכחיש כי מסר אי-פעם חומר לשורת המתנדבים, תבע לערוך חקירה בלתי-משוחדת בכל העניין, על מנת שיתוקן העוול. אך לשוא. הוא לא זכה אפילו לתשובה.

אחרי 20 שנות שירות, ראך זקס לפתע את עולמו נחרב, שקע ברכאון נפשי עמוק. אשתו החלה חוששת לכריאתו הנפשית, התקשרה עם קרובים בקנדה ובעזרתם היגרה היא, בעלה ושני ילדיו.

פתק ארום ממסי-הכנסה

הפתק הארום! השיב ברגר, לשעבר יבואן תל-אביבי וכיום בעל עסק פורח של יבוא-יצוא בניו-יורק, כאשר נשאל מה דחף אותו לרדת מן הארץ. "כל יום הייתי מקבל פתק ארום נוסף — הודעה לתשלום מס-הכנסה, או הודעת עיקול, או הודעה לשלם לחברת התשלום פי שניים יותר מאשר שילמתי אי-פעם בחיי. זה הגיע לידי כך, שכבר פתחתי לפתוח את תיבת הוורא שלי מפחד הפקדים האדומים."

לברגר אין כל טענה כלפי הארץ. להיפך, הוא אינו שוכח כי הגיע ערב מלחמת העולם השנייה מאירופה כמעט בחוסר כל, וכי הלגיה לעבוד ולשגשג במולדתו החשה. "בפרינציפ", הודה, "אני עדיין ציוני". אני עדיין חושב שהרצל צדק כשאמר שהיהודים צריכים להקים את מדינתם. אבל בבקשה, שיעשו זאת עכשיו בלעדי. לי אין יותר עצבים לממשה יהודית". הציונות אצלו היא כנה לחלוטין, ושמו של ברגר נמצא כמעט בכל רשימה של תורמים יהודיים למגביות הישראליות השונות. אפילו למגבית ההסתדרות הוא תורם, על אף שבכיסו מצוי עדיין פנקס של מפלגת הציונים הכלליים בישראל.

ברגר גמר אומר להגר אחרי הטיפול שקיבל במשרדי מס-הכנסה. "הצהרתי כמו כל יהודי טוב מה היו רחמי, ונגישתי לשלם עליהם מס-הכנסה. יתכן שפה ושם רשמתי כספך הוצאה-עיסוק איוו הוצאה שנועשה לצרכים פרטיים. אבל לא זיפתי שום חשבון, לא העלמתי שום הכנסה. אמרתי את האמת, ואתם חושבים שמישהו האמין לי? צחקו לי בנפסי! אמרו, כן, כן, אנחנו יודעים מה זה ספרים, המאונים והחשבונות שהגשנו לא מצאוהו בעיניהם. מבלי שהפקיד יטרח אפילו לערוך איזו חקירה בין הלקוחות שלי, קבע שאני צריך לשלם כל וכך אלפי לירות. כמובן שסירבתי. לא התחיל משאומתן כמו בשוק ערבי. זה מתאים אולי לרוכל אלטע-זאנען ברחוב היהודים בקראקוב או ביאסי, אבל לא לממשלה של מדינה. אחרי כל פגישה כזאת עם פקדי המס, הייתי חוזר הביתה חולה עד הנשמה. הייתי פשוט נתקף גועל-נפש. הרגשתי ממש מלוכלך. פעם אפילו תפסתי את עצמי נכנס ישר לאמבטיה בשביל להתרחק. או דפקתי על ראשי ואמרתי: לא אני המלוכלך, הם המלוכלכים!"

היתה זו הרחיטה העיקרית לברגר לחסל את עסקיו. הרחיפה השיטה באה כאשר שמע כי אורח זקס את עצמו בחלון המחלקה הכלכלית במטה הארצי של המשטרה, לשם הזמן לחקירה. לא היה כמעט איש מכיר של ברגר שלא דיבר על ההתאבדות. "פתחתי שיום יבוא ואקבל מכתב מקרוב באמריקה, שיציע לשלוח לי עשר חבילות מסטיק. הצנורות פתחו אותן ותגידו: זה בסך רוצה להבריח עשרת אלפים דולר. נעציר אותו למשטרה הכלכלית! זה היה מספיק בשביל להכתים את שמי מכבדות בשוק. כי כל חקירה במשטרה ידועה היטב לכל אנשי העסקים, ואו הייתי מגיע למצב שאהיה מוכרח לזרוק את עצמי מן החלון או מן המדינה."

הוא זרק את עצמו מן המדינה, לקח יחד אתו את אשתו ושלושת בניה, אשר הבכור שבהם סיים את לימודיו פסיכיאטרי והתחתן לא מכבר עם צעירה אמריקאית נוצרית.

מסחטת עצבים במשרד

לגבי ישראלים רבים, השם מיקולונסקי הוא שמו-נרדף לנע, יים. יוסף מיקולונסקי, שיסד את בית-התרושט לנעלים והקים הנויות-פאר בתל-אביב ובירושלים, יושב כיום במונטריאל, קנדה. את העסקים לא חיסל, מאחר ומשפחתו שארה ברובה בישראל. אולם הוא עצמו סיפר — לא פעם למכריו החודשים, או לישראלים שזודמנו לביתו הקנדי, כי לא יכול היה לסבול יותר את גישת השלטונות אל בעלי-העסקים. "זה כמו מסחטה", התאונן, "לא רק כמה לקחו — אבל איך לקחו. עד שגמרו, אם עוד נשאר כסף בקופה, הרי שעצבים כבר נא היו!"

אור בחדר-החושך

אם לרדן לפי אתו היורדים במקצוע הצילום וצילום-העתונות בישראל, הרי שהעתיד בישראל נראה להם שחור יותר מאשר פנימו של חדר-החושך סגור. רשימת הצלמים הישראלים היושבים כיום בארצות-הברית נקראת כרשימת חלונות-הראחה המפורסמים ביותר של צלמי תל-אביב. הגה סיפורם של שניים מהם: האנס ליכטנשטיין היה אחד משני האחים בעלי צלמנית פוטו רפלקס. ברחוב אלנבי,

חיסול גמור

של מלאי התמרוקים בחנות נחמד בתל-אביב, אותה ירש זאב פרומרמן מאביו. פרומרמן, אשר עלה ארצה מרוסיה בגיל עשר, וחי בארץ 35 שנה, היגר לארצות-הברית לאחר שהשתכנע כי הוקרב על מזבח המפלגות.

שעלו ארצה מאוסטרליה לפני מלחמת העולם השנייה. תחילה עסקו במלאכת הצילום עצמה; אולם עסקיהם התפתחו והם עברו למסחר במכשירי וחומרי-צילום. תוך שנים אחדות, נחשבו בין המבוססים והמשגשגים שבבעלי הצלמויות. עד כדי כך, שהאנס, הצעיר שבשניים, שוב לא הסתפק באופקים המקומיים. מינהגם של לקוחות, אשר נהגו לעמוד על המקח, עורר בו שאט-נפש. לפני חמש שנים השאיר את החנות לאחיו, נטל את אשתו ואת ילדיו, הופיע בלוס אנג'לס שבארצות-הברית. כיאה לאדם הבא להשתקע בארץ זרה, ניגש ללמוד את התנאים המקומיים מקרוב. האנס ליכטנשטיין, בעליו הגאה של פוטו רפלקס, הפך להיות זכר צנוע בצלמניה גדולה בלוס-אנג'לס. הוא יצא משם במהרה — מומחה למסחר הצילום באמריקה — רכש חנות גדולה בכסף שהביא עמו לאמריקה, כיום חנותו היא אחת הגדולות בעיר.

שם גדול עוד יותר בשמי הצילום הישראלי, היה הצלם פרמנצ'יק. דור הלך ודור אחר בא באולפן הצילום שלו, ברחוב אלנבי, את חלון-הראחה שלו קישטו פניהן של כלות מאושרות, תינוקות חשופי-גוף וחיללים גאים במדיהם. עד אשר, ללא התראה או הסבר, הוחלפה התסאורה, שהיתה חלק קבוע של גוף הרחוב מזה 25 שנה. במקום הפורטרטים הופיעו בדים. סטודיו פרמנצ'יק חדל להיות. השם פרמנצ'יק נרשם, תמורת זאת, על תעודת-בעלות של בית גדול בפרברי ניו-יורק. הצלם-לשעבר משכיר עתה דירות וחי מן ההכנסות.

סחבת בוערת עירייה

מהנדם ברעמי שולמן נמנה על החלק "החיובי" שבין היורדים. בביתו במונטריאל מוכרים עדיין עברית, ובכל ש-הח חוזרת ונשמעת התקפה לשוב לישראל, ארץ מולדתו של המהנדס. שולמן עצמו אינו מרבה בדיבורים על הסיבות שדחפוהו לקנדה, אולם הוא משמש דוגמה לאותם בעלי המקצועות החופשיים, אשר השכלתם הגבוהה הכשירה אותם למלא תפקידים מדעיים גדולים, מאלה הקוראים תגר לבני-דורם ומקצועם ברחבי תבל. "כשהייתי בא לעיריית תל-אביב לאשר תוכנית", נזכר הוא, "הייתי טובע בסחבת. ועדה פה, ועדה שם, עומדים על כל פרט קטן — ובסוף כל אחד בונה כרצונו. כאן במונטריאל הכל מהיר ואדיב. גם אפשרויות העבודה מעניינות יותר, נרחבות יותר. כיום נחשב המהנדס הבכר לאחד המעולים במקצועו בעירו החדשה."

צבר אחר שעבר לקנדה, הוא יעקב חיימסון, יליד ירושלים ובעל-בית גדול ברחביה ושתי כריכות גדולות שהעסיקו פועלים רבים בבירה. לפני חצי שנה עזב את הכל מאחוריו ונסע לקנדה, לבדוק את האפשרויות להסתדר שם. "הכל בגלל היחס במס-הכנסה. שלי הכנסות, ושלמתי את כל המסים. אבל כאילו כאב להם הלב לראות פרוטה נכנסת לכיסי. הייתי יכול עוד להגדיל את המסעל ולהעסיק עוד פועלים. אבל לא הייתי גומר עם מס-הכנסה. היו מיד מתלכשים עלי וחוקרים איך זה ייתכן שעוד יכולתי להתפתח. מן הסתם היו מגיעים למסקנה שלא עשקו אותי די ושאפשר לטובב את היות עוד כמה סיבובים. החלטתי — לעזאל הרחמים, אברך לי כל עוד ביראותי ביו!"

תפילה לאזני השררה

זורים לעברית, רבנים, חונים מישראל נמצאים בכל פינה באמריקה. חלקם נשחז על-ידי אירגונים ישראליים לתקופה מוגבלת — ושכח לחזור. חלקם ממשיך להישבע מדי בוקר אס אשכחן ירושלים, ומיד לאחר מכן שוקע בשטף הביזנס שלו. בכל קהילה יהודית, הם מהיים מעין יורדי-יכבוד. בשמחות החופה ובריתות, בטכסי-האשכבה ובתפילות הימים-הנוראים מרשימים קולות ערבים את לבבות היהודים הטובים. לא מעט מבין קולות אלה הרטינו לבבות בכתיבה-הנכנסת הגדולים של ישראל.

יהושע דלין, ואפרים רוזנברג, למשל, היו חונים בבית-הכנסת הגדול בתל-אביב. משכורתם היתה נמוכה ומעמדם לא היה מן הגבוהים בחברה. כיום יושב הראשון במונטריאל, השני בניו-יורק, כשהכנסתם נעה סביב אלף דולר לחודש. חזן מפורסם אחר, אף הוא אומבית הכנסת הגדול בתל-אביב, שבתי אקרמן, יושב עתה בטרוריס, בירת מעצמת האוטומובילים האמריקאית. במשך שלוש השנים מאז עזב את ישראל, הספיק לרכוש בית מפואר שערכו עולה על 20 אלף דולר.

מועז ירדו חונים מעולים אלה ואחרים כמותם? הסיבה העיקרית: יחס הקהל לאמנות זו ולתרבות בכלל, שהוא מתחת לכל ביקורת. חזן גדול, כמו אמר גדול, הוא אישיות בכל קהילה בעולם. בישראל כל עסקן או גבאי חשוב ממנו לאין ערוך. "כי החזן אומנם יכול לסבר את אוני-שמיים", הסביר אחד מהם בחיור מריר, "אבל עסקן יכול לסבר את אוני בעלי-השררה. ובישראל זה חשוב יותר". התוצאה: לא נותר בישראל כיום חזן אחד במדרגה מעולה. מה שהתחזה במקרה זה במישור הנראה חיוני פחות, שיקף את המתרחש ברוב השטחים. היה זה אות אזהרה ברור כי עתיד המדינה אינו תלוי אך בעליה; חשובה לא פחות הירידה.